

troendeman för talrika föreningar och stiftelser. Finlands kriminalistförenings ordförande var han åren 1935—1952.

En stor personlighets betydelse kan aldrig helt inramas genom biografiska uppgifter eller genom uppnådda officiella och inofficiella erkännanden. De karaktärsegenskaper och inre själskrafter, som höja honom över den stora mängden, kan aldrig skildras genom torra fakta. Hos Tulenheimo fanns mycket av den „specifika mänsklighet“ — för att använda Sillanpääs ord — som åt personligheten ger den charm och resning, som skapar intryck hos medmänniskorna. De otaliga band, som förenat Tulenheimo med akademiska, politiska, ekonomiska och även andra medborgarkretsar, ha förmedlat intrycket av hans äkta, rika och fina personlighet.

Brynolf Honkasalo.

Svenska domar i brottmål 1948—51.

Av justitierådet NILS BECKMAN.

Som ett första bidrag från svensk sida till den serie översikter över viktigare kriminalrättsliga avgöranden i domstolspraxis, som inleddes i denna tidskrift 1952 s. 263, skall här lämnas en redogörelse för domar, som 1948—51 meddelats av Sveriges högsta domstol (HD) och refererats i Nytt juridiskt arkiv (NJA). Därjämte medtagas några i Svensk Juristtidning (SvJT) refererade hovrättsdomar från samma tid. Att början gjorts med år 1948 beror på att rättsfallsöversikter för tidigare år meddelats i SvJT, den senaste av *Strahl* i SvJT 1949 s. 161. Dessa rättsfallsöversikter ha emellertid i huvudsak fullföljt ett annat syfte än nu förevarande. De ha nämligen avsett att för svensk publik, som antages ha tillgång till referatsamlingarna, ge en tämligen fullständig systematisk och kommenterande översikt över avgörandena. Här avses åter i första hand att meddela kännedom om själva avgörandena, icke så mycket att kommentera dem. Fullständighet eftersträvas icke, utan blott ett fåtal domar av allmännare intresse ha medtagits. Alla rättsfallen hänföra sig till själva strafflagen (SL), vilken fortfarande är av år 1864, ehuru stora delar därav erhållit ny lydelse, särskilt genom 1942 och 1948 års strafflagsreformer.

Svensk straffrätts tillämplighet.

Enligt SL 1:1 äro brott, som ägt rum utanför Sverige, likväl utan vidare hänförliga under svensk straffrätt, om brottet förövat av svensk medborgare mot Sverige eller svensk medborgare. Annat av svensk utrikes förövat brott kan åtalas här endast efter särskilt kungligt förordnande därom. Enligt rättsfall skola brott mot den svenska valutaförordningen anses vara riktade mot Sverige. En svensk hade i Danmark lånat 2.300 danska kr. av en dansk och av nämnda belopp betalat 1.700 kr. till en annan dansk. Härigenom ansågs han ha begått brott mot Sverige. Han kunde alltså utan vidare åtalas och dömas vid svensk domstol (*NJA 1950 s. 140*).

Enligt SL 1:3 får ingen utan särskilt kungligt förordnande åtalas för brott, för vilket han undergått straff utom riket. En norsk medborgare, som i Norge mottagit 35.000 norska kr. mot åtagande att i Sverige erlægga vederlag i svensk valuta, lät i enlighet härmed senare i Sverige utbetala 20.000 svenska kr. till två norrmän. För det han gjort sistnämnda utbetalning utan samtycke av Norges bank (mot inbetalning av 35.000 norska kr. i vederlag) fick han erlægga bot till norska statskassan. Därefter blev han åtalad vid svensk domstol för att samma utbetalning skett utan tillstånd av det svenska valutakontoret. Han invände, att han redan undergått straff i Norge samt att särskilt förordnande om åtal enligt SL 1:3 icke förelåge. Domstolarna förklarade emellertid, att han i Sverige vore åtalad för förseelser mot den svenska valutaförordningen, vilka icke vore identiska med dem för vilka han fällts till ansvar i Norge. Han blev därför utan vidare bötfälld även i Sverige (*NJA 1951 s. 113*).

Åtalsprövning.

I Sverige har av ålder gällt skyldighet för allmän åklagare att åtala alla brott som lyda under allmänt åtal. Befogenhet för åklagare att efter diskretionär prövning eftergiva åtal har införts först på senaste tid, främst genom 1944 års lagstiftning om eftergift av åtal mot vissa underåriga för speciella fall och genom nya rättegångsbalken beträffande bagatellförseelser i allmänhet. Redan före nya rättegångsbalkens ikraftträdande hade emellertid utbildats en stadgad och erkänd praxis av innehåll att en åklagare i fråga om överträdelse av ordningsföreskrifter och liknande förseelser varit befogad att underlåta åtal i sådana fall då enskilds rätt ej förnärmats och överträdelsen med hänsyn till omständigheterna framträtt såsom ursäktlig. I ett mål, varå äldre rättegångsbalken var tillämplig, har HD haft att besvara frågan: Äger en åklagare, som redan väckt åtal för en bagatellförseelse, nedlägga sin talan på den grund att vid domstolen framkommit sådana omständigheter att, därest de varit kända före det stämningen i målet utfärdades, vid en diskretionär prövning åtal skäligen kunnat underlåtas? En distriktsåklagare hade åtalat några parkeringsförseelser, men vid

handläggningen inför rätta upplystes omständigheter, vilka åklagaren fann så ömmande att han nedlade åtalen. För ett sådant nedläggande av åtal ansåg justitieombudsmannen laga grund saknas, och åklagaren blev därför på hans uppdrag åtalad för tjänstefel. HD uttalade i sin dom, att befogenhet att nedlägga åtal icke utan vidare kunde anses ha följt av befogenheten att på förhand eftergiva åtal. Emellertid måste sistnämnda befogenhet antagas ha betingats av att i sådana fall, då i och för sig bagatellartade förseelser förringades genom särskilda ursäktande omständigheter, straffets utkrävande icke varit erforderligt utan fastmera kunde innebära en onödig hårdhet. Som det oaktat domstolen ansetts icke kunna underlåta att, om åtal skett, ådöma straff, hade nämnda befogenhet lagts i åklagarens hand. Däremot torde man beträffande bagatellförseelser — till skillnad från betraktelsesättet vid 1944 års lagstiftning om eftergift av åtal mot vissa underåriga — mindre ha tänkt på de med själva rättegångsförfarandet förbundna följderna för den felande. Hade åklagaren icke haft rätt att nedlägga åtalet, för den händelse de omständigheter som läte en förseelse te sig såsom ursäktlig framkommit först under domstolförhandlingen, måste en sådan situation stundom ha lett till onödigt fullföljande av åtal och stötande utgång av målet. Åklagare syntes därför åtminstone med avseende å sådana förseelser om vilka i målet vore fråga icke kunnat fränkännas befogenhet att nedlägga åtal, när han först vid domstolsförhandlingen erhållit kännedom om förhållande på grund varav åtal skäligen bort underlåtas. På grund av det anförde och med hänsyn till vad som blivit upplyst om ifrågavarande parkeringsförseelser förklarade HD det icke ha varit felaktigt av distriktsåklagaren att på sätt som skett nedlägga åtalen. HD erinrade emellertid, att åklagarens befogenhet att nedlägga åtal icke i någon mån befriat honom från tjänsteplikten att såvitt möjligt träffa sitt avgörande innan åtalet väckts (*NJA 1948 s. 706*). Två justitieråd voro skiljaktiga och ansågo åklagare icke äga nedlägga åtal i sådana fall som de ifrågavarande.

Straffsystemet.

Det i brottsbeskrivningarnas straffskalor angivna allmänna straffsystemet omfattar böter och två frihetsstraff, fängelse och straffarbete. I stället för de utsatta straffen användas emellertid numera i stor utsträckning andra påföljder. Särskilt har villkorlig dom alltmera kommit att fylla ej blott den negativa funktionen att utesluta vanligt frihetsstraff utan även den positiva att låta i dess ställe träda andra åtgärder, övervakning och socialvård. Med hänsyn härtill har villkorlig dom ej sällan kommit till användning trots stark föregående kriminell belastning. Under det att förr så gott som aldrig någon erhöll villkorlig dom mer än en gång, förekommer det nu för tiden att villkorligt dömd, som begår nya brott under prøvotiden, ånyo erhåller villkorlig dom. I sistnämnda fall har HD förfarit så, att ett gemensamt frihetsstraff utmåtts för samtliga brotten och villkorlig dom meddelats med

avseende å det gemensamma straffet (*NJA 1948 s. 114*). Riktigheten och lämpligheten av detta förfaringsätt har diskuterats av *Strahl* i Om påföljder för brott.

Särskild betydelse har villkorlig dom för de yngsta straffbara, åldersgruppen 15—18 år. Sedan den för dem avsedda speciella påföljden tvångsuppfostran (i fångvårdens regi) år 1947 avskaffats i tanke att skyddsuppfostran (i socialvårdens regi) i stället skulle kunna användas, kan vanligt straff uteslutas antingen genom att åklagare meddelar åtalseftergift eller genom att domstol meddelar villkorlig dom. Lagens regler om villkorlig dom äro emellertid ej direkt avpassade härför: För villkorlig dom förutsättes skälig anledning antaga att den brottslige utan att undergå straff skall avhålla sig från att ånyo begå brott, och villkorlig dom får ej meddelas när det av hänsyn till den allmänna laglydnaden (d. v. s. av allmänpreventiva skäl) är påkallat att den brottslige undergår straff. Vidare har det framhållits, att socialvårdens skyddsuppfostringsanstalter — främst av brist på slutna anstalter — ej äro rustade för omhändertagande av det svårhanterligaste kriminella klientelet. Domstolarna ha därför ofta ställts inför brydsamma avgöranden, när det gällt att välja den lämpligaste behandlingsformen för de yngsta lagöverträdarna. Frågan har framför allt satts på sin spets vid den typiska ungdomsbrottslighet som företrädesvis består i att tillgripa motorfordon. En yngling, som före 15 års ålder begått åtskilliga förmögenhetsbrott, bl. a. ett flertal stölder av motorcykel och bil, blev intagen på skyddshem men rymde därifrån 6 gånger och stal under rymningarna i ett flertal fall bilar samt begick andra grova förmögenhetsbrott. För dessa brott erhöll han villkorlig dom. Efter att ånyo ha rymt och begått liknande brott blev han av en häradsrätt dömd till ovillkärligt frihetsstraff (fängelse 1 år). Häradsrätten framhöll i sin dom dels att ynglingen måste betraktas såsom synnerligen farlig för annans person och egendom samt genom sin förmåga att påverka och förleda yngre och viljesvagare elever äventyrade det arbete som nedlagts på dessas tillrättaförande, dels ock att i målet icke framkommit någon omständighet som kunde föranleda till antagandet att han skulle — därest han erhöle villkorlig dom — avhålla sig från att begå nya brott, utan fasthellre kunde förutses att han skulle göra sig skyldig till återfall. Hovrätten fann ej heller att i målet förebragts sådana omständigheter som kunde föranleda att ynglingen ånyo borde erhålla villkorlig dom utan fastställde häradsrättens dom. Med hänsyn till den brottsliges ungdom och omständigheterna i övrigt meddelade emellertid HD villkorlig dom samt överlämnade åt barnvårdsnämnd att vidtaga åtgärder för hans fortsatta omhändertagande för skyddsuppfostran (*NJA 1949 s. 377*). Ett senare fall, som fick motsatt utgång, avsåg en ungdomsliga, som förövat ett 40-tal tillgrepp av motorfordon. De hade fortsatt härmed trots att de upprepade gånger ertappats, gripits och underkastats polisförhör. Två av dem hade intagits på (öppen) skyddsuppfostringsanstalt men omedelbart rymt och fortsatt brotts-

ligheten. Stockholms rådhusrätt framhöll i sin dom, att det med hänsyn till deras ungdom (yngre än 18 år) kunde synas påkallat att söka tillrättaföra dem genom villkorlig dom förenad med skyddsuffostran. Rådhusrätten ansåg emellertid villkorlig dom utesluten av hänsyn till den allmänna laglydnaden samt anförde vidare: De unga biltjuvarnas framfart, där brott bedrives, väl icke som yrke men som sport och tidsfördriv, har blivit en allvarlig samhällsfara; och mången medborgare lär icke vara tillfredsställd med de försiktiga metoder på längre sikt varmed samhället söker värja sig. Målet avser huvudsakligen en brottskategori där respekten för lagarna synes löpa särskild fara att uppluckras. Synpunkten om allmänprevention måste därvidlag träda i förgrunden. Rådhusrätten betonade slutligen önskvärdheten av att stimulera den samhällsnyttiga rädslan för själva brottet ävensom motverka den allmänt spridda uppfattningen att villkorlig dom under alla omständigheter vore att påräkna samt ådömde ovillkorliga frihetsstraff på fängelse från 1 år till 1 år 2 månader. Rådhusrättens dom fastställdes av både hovrätten och HD (*NJA 1951 s. 555*). I fråga om de yngsta lagöverträdarna övervägas för närvarande ändringar av såväl socialvårdens anstaltsutrustning som lagens regler om domstolarnas möjlighet att välja mellan vanligt straff och annan behandling. (Se NTFK 1952 s. 279).

På grund av stadgandet om hänsyn till den allmänna laglydnaden är villkorlig dom i regel utesluten vid sådana brott, vid vilka lagstiftarens intresse främst går ut på att inskräpa gärningens farlighet i allmänhetens medvetande. För rattfylleri tillämpas därför villkorlig dom i Sverige endast i ytterst sällsynta undantagsfall. Ömmande personliga omständigheter, vilka otvivelaktigt skulle medfört villkorlig dom för en tjuv, äro sålunda icke tillräckliga för att den som spritpåverkad fört bil skall få det. En bilförare, vilken under 37 år varit anställd hos samme arbetsgivare som personbilschaufför samt erhållit såväl patriotiska sällskapets guldmedalj för långvarig och trogen tjänst som förtjänstmärke för bilkörning, fick av häradsrätten villkorlig dom för att han vid en bilfärd varit spritpåverkad. HD förklarade det emellertid med hänsyn till den allmänna laglydnaden vara påkallat att han undergick straffet, fängelse 1 månad 15 dagar (*NJA 1951 s. 294*).

Vid förskingring och bedrägeri är villkorlig dom av allmänpreventiva skäl sällsyntare än vid stöld. En estnisk flykting hade genom förfalskning av postgiroutbetalningskort bedragit sig till betydande belopp från postverket samt förbrukat en stor del därav på dyrbart uteliv. Hovrätten gav honom villkorlig dom under framhållande av att han använt större delen av de åtkomna pengarna för att uppvakta en flicka, vilken efter brottens upptäckt återlämnat gåvor till avsevärda belopp, samt att en medverkande orsak till att han kunnat utfå så stora belopp varit bristande kontroll från postens sida. HD fann emellertid villkorlig dom av hänsyn till den allmänna laglydnaden ej kunna komma i fråga. — Att villkorlig dom överhuvud kunde ifrågasättas

för en sådan brottslighet sammanhänge tydligen med den brottsliges ungdom; han var blott 20 år. På grund härav uppkom i andra hand frågan huruvida han borde dömas till tidsbestämt straff (en skiljaktig ledamot i hovrätten ville döma till 10 månaders straffarbete) eller till ungdomsfängelse, ett tidsobestämt frihetsstraff (i praktiken omkring 1 år) som avser att bibringa ungdom i åldern 18—21 år fostran och utbildning. I betraktande särskilt av den brottsliges genom brotten ådagalagda karaktärssvagheter samt önskvärdheten av att sådant arbete bereddades honom att han därav kunde draga största möjliga nytta för sin fortsatta utbildning dömde HD honom till ungdomsfängelse (*NJA 1949 s. 524*).

Ungdomsfängelse infördes främst med tanke på „raske drenge“ men har i domstolarnas praxis i stor utsträckning kommit tillämpas även på intellektuellt efterblivna. En yngling, som var debil på gränsen till imbecillitet, blev för sexuella förgripelser mot minderåriga flickor av en häradsrätt dömd till straffarbete 1 år 2 månader. Åklagaren klagade och yrkade ådömande av ungdomsfängelse. Hovrätten lämnade ändringsyrkandet utan bifall med följande motivering: Den brottslige (som förklarar sig nöjd med häradsrättens dom) avtjänade det honom av häradsrätten ådömda straffet på fångkolonien Åby. Till denna anstalt hänvisades sådana yngre fångar som visat sig pålitliga och ådagalagt gott uppförande. Det behövde därför icke befaras, att han på anstalten i högre grad än på ungdomsanstalt skulle röna dåligt inflytande från medfångars sida. De på fångkolonien Åby intagna sysselsattes med jordbruks-, skogs- och trädgårdsarbete. Den brottslige hade tidigare ägnat sig åt jordbruksarbete och uppgivit, att han jämväl i framtiden ämnade syssla med sådant arbete, för vilket han hade särskilt intresse och förefölle väl lämpad. Det funnes med hänsyn härtill ej skäl antaga, att den sysselsättning som skulle beredas honom på ungdomsanstalt bleve för honom lämpligare. På talan av riksåklagarämbetet ändrade emellertid HD domen till ungdomsfängelse. HD yttrade i sin dom: Med hänsyn såväl till den brottsliges ungdom och vad i målet framkommit rörande hans karaktär och förståndsutveckling som till arten av hans brottslighet borde han under avsevärd tid stå under ingående observation och övervakning. Detta syfte vunnas bättre, om han underginge ungdomsfängelse och därefter utskreves på prov än om han avtjänade det ådömda straffarbetet och villkorligt frigåves från detsamma. Därest han dömdes till ungdomsfängelse, komme han antagligen att på ungdomsanstalt, liksom på kolonien Åby, sysselsättas i jordbruksarbete. På ungdomsanstalt kunde han tillika, jämsides med det praktiska arbetet, erhålla teoretisk yrkesundervisning, och såvitt kunde bedömas saknade han icke förutsättningar att tillgodogöra sig sådan undervisning. Det kunde ej med fog göras gällande, att ådömande av ungdomsfängelse skulle för upprätthållandet av den allmänna laglydnaden vara mindre verksamt än det ådömda straffarbetet (*NJA 1948 s. 500*). I ett senare fall utföll valet mellan ung-

domsfängelse och tidsbestämt straff på motsatt sätt. En ung medlem i en inbrottsliga dömdes av Stockholms rådhusrätt till 1½ års fängelse. Han hade då ej fyllt 18 år och förutsättningarna för ådömande av ungdomsfängelse vore alltså ej uppfyllda. Då frågan om ådömande av ungdomsfängelse av riksåklagaren dragits under HD:s prövning, hade han å ena sidan fyllt 18 år men å andra sidan redan avtjänat 5 månader av straffet. HD framhöll i sin dom, att den brottslige blivit intagen å slutan anstalt, där verkställighetsundersökning företagits och sedan överförd till en fångkoloni, samt att vistelsen å kolonien syntes öva ett gott inflytande på honom. Under dessa förhållanden ansåg HD ungdomsfängelse — som bl. a. skulle medföra viss tids återtagning i slutan anstalt — icke böra ådömas. HD tillade, att ungdomsfängelse visserligen erbjöde ökade möjligheter till yrkesutbildning och eftervård men att dessa fördelar icke syntes uppväga olägenheterna av att fängelsestraffet avbrötes (*NJA 1949 s. 552*).

Förverkande.

Allmänna bestämmelser om förverkande infördes i SL först år 1948. Därvid meddelades även sådana särskilda regler om preskription och dylikt, att förverkande i vissa fall kan ådömas trots att straff förfallit. Olika meningar ha yppats, huruvida dessa regler kunna tillämpas på de specialstraffrättsliga förverkandepåföljderna, vilka ofta ha en mer utpräglad straffkaraktär än de i SL stadgade. Denna fråga har under år 1952 varit föremål för ett pleniavgörande i HD, för vilket emellertid icke skall redogöras i detta sammanhang.

Någon bestämmelse om preskription av ådömt förverkande finnes icke. Bestämmelserna om preskription av ådömt straff ha icke ansetts tillämpliga, ty de avse blott frihetsstraff (5—30 år) och böter (3 år), och förverkande har ej ansetts kunna likställas med böter. I praxis har därför den allmänna civilrättsliga preskriptionstiden, tio år, tillämpats. Denna har också ansetts kunna avbrytas genom krav. Sedan en spritsmugglare år 1932 ålagts gälda värdet av förverkad men förskingrad sprit med 12.000 kronor och försök att hos honom indriva beloppet företagits under ettvar av åren 1936, 1940, 1941, 1943—1946, 1948 och 1949 samt han sistnämnda år avlidit, blev sålunda beloppet uttaget genom utmätning hos hans dödsbo. Dödsboet klagade ända till HD, men förgäves. Den dömdes död ansågs icke i och för sig ha medfört, att betalningsskyldigheten förfallit. Vad preskriptionen angår, torde denna när fråga är om påföljd av brott böra beaktas ex officio. Av handlingarna i målet — vari någon preskriptionsinvändning icke framställt — framgick ju emellertid, att tioårspreskription avbrutits genom utmätningförsök hos den dömde (*NJA 1951 s. 573*).

Försök.

Allmänna bestämmelser om straff för försök till brott infördes i SL först år 1942. Enligt en allmän regel skall straff för försök ej ådömas

den som frivilligt, genom att avbryta gärningens utförande eller annorledes, föranlett att brottet ej fullbordats. Vad angår tolkningen av denna regel, kan den som träder tillbaka, emedan han (med rätt eller orätt) tror att han blivit upptäckt, eller att det är omöjligt att genomföra brottet, icke anses tillbakaträda frivilligt. Straffrihet skall icke heller inträda, där motivet för tillbakaträdandet är att gärningsmannen funnit att brottet är väsentligt svårare eller väsentligt mera riskfyllt att utföra än han föreställt sig eller att det icke alls skulle giva honom åsyftad vinning. — Efter 1942 skall såsom stöldförsök bedömas bl. a. inbrott i stölduppsåt, vilket tidigare var en särskild brottstyp. Huruvida straff för stöldförsök kan ådömas den som påbörjat men avbrutit ett inbrottsförsök har i flera fall varit föremål för hovrätts bedömning. I ett fall hade en medlem i en tjuvliga försökt bryta upp dörrarna till ett skåp. Detta åstadkom ett sådant buller, att det lätt kunde höras av närboende eller passerande. På förslag av en annan ligamedlem avbröts försöket och samtliga gingo därifrån. Stockholms rådhusrätt frikände dem därför att deras uppgift, att de ångrat sitt brottsliga förhållande och på grund därav lämnat brottsplatsen, icke blivit vederlagd. Hovrätten däremot fann av omständigheterna framgå, att de avstått från stöldens fullbordning till följd av den rädsla för omedelbar upptäckt, som orsakats av buller vid försökets utförande. Hovrätten ådömde därför straff för försök till stöld, och HD gav ej tillstånd till målets fullföljd, i följd varav hovrättens dom skulle stå fast (*SvJT 1948 s. 351*). I ett annat fall frikände Stockholms rådhusrätt den som med en kofot försökt bryta upp dörren till en tobaksaffär därför att han frivilligt tillbakaträtt från försöket. Beträffande orsaken till tillbakaträdandet hade han blott uppgivit, att han fått för sig att låta bli att fullfölja brottet; han kastade bort kofoten och gick. Kort därefter kom emellertid polisen och anhöll honom. Hovrätten fann det böra hållas för visst att han trädde tillbaka, icke frivilligt utan därför att han befarade att bli upptäckt och tagen på bar gärning. Han dömdes alltså till straff för försök till stöld (*SvJT 1949 s. 590*).

Skyddande av brottsling.

Sedan en stiftelses kassaförvaltare gjort sig skyldig till förskingring, insamlade en av revisorerna medel till täckande av det för stiftelsen förskingrade beloppet med undantag av 3.000 kr. och bokförde därefter i stiftelsens räkenskaper de insamlade medlen såsom tillgodokomna stiftelsen redan året förut och det felande beloppet 3.000 kr. såsom arvode åt kassaförvaltaren samt föranledde sedermera stiftelsens styrelse till ett beslut varigenom åt sistnämnda fingerade post gavs sken av en verklig utbetalning. Såväl genom den befattning han tagit med stiftelsens räkenskaper som genom sin medverkan till beslutet om ersättning åt kassaförvaltaren ansågs revisorn ha vidtagit åtgärder vilka motverkat kassaförvaltarens befordran till ansvar, vilket också uppenbarligen varit revisornns syfte. Det förhållandet att sagda åtgärder stått

i samband med den insamling varom revisorn föranställt för att täcka det av kassaförvaltaren förskingrade beloppet och skett med godkännande av stiftelsens styrelse och revisorer kunde icke — då åtgärder-na som sådana framstodo såsom till sin art obehöriga — fritaga revisorn från ansvar för skyddande av brottsling. Revisorn blev alltså dömd till straff, men omständigheterna ansågos mildrande (*NJA 1948 s. 754*).

Mordbrand.

Mordbrand har genom 1948 års strafflagsreform konstruerats som ett s. k. allmänfarligt brott. Allmänfaran skall bestå i fara för annans liv eller hälsa eller för omfattande förstörelse av annans egendom. Den som bränner upp sin egen egendom för att få ut brandförsäkring skall — i motsats till vad förut gällde — icke straffas för mordbrand annat än om elden kan befaras sprida sig så att det innebär allmänfara. Två personer ägde till hälften vardera en mindre sommarstuga, värd omkring 5.700 kr. De hade gemensamt tecknat brandförsäkring å stugan för 7.000 kr. och å personligt lösöre för 2.000 kr. För att få ut sin andel i försäkringsbeloppen lät den ene sätta eld på stugan, som vid tillfället var obebodd. Stugan och där befintliga lösö-ren brunno upp. De brunna lösören, som tillhörde den andre ägaren, hade ett värde av omkring 400 kr. Åklagaren yrkade ansvar för mordbrand men vitsordade, att någon spridning av elden ej varit att be-fara. Med hänsyn härtill ansåg häradsrätten, vars dom fastställdes av hovrätten, gärningen ej ha inneburit fara för omfattande förstörelse av annans egendom utan bedömde den som (grov) skadegörelse och förberedelse till (grovt) bedrägeri (*SvJT 1950 s. 423*). I ett annat fall hade en gift man i sin hustrus namn tagit försäkring å hustrun tillhörig egendom, en dyrbar drivhusanläggning. För att få ut försäkrin-gen anlade mannen brand i drivhuset och åstadkom därigenom om-fattande förstörelse å drivhusanläggningen. Då denna var hustruns egendom, ansåg HD mannen — oavsett att han i viss utsträckning bi-dragit till drivhusanläggningen med penningar, material och eget ar-bete samt utan invändning från hustruns sida förvaltats makarnas egen-dom — ha genom anläggande av branden i drivhuset gjort sig skyldig till mordbrand (*NJA 1951 s. 401*).

Egenmäktigt förfarande och självläkt.

Olovligt tillgrepp utan stölduppsåt kan i regel medföra straff för egenmäktigt förfarande. Med olovligt tillgrepp förstås att taga en sak i besittning utan att det föreligger lov av besittaren eller eljest någon be-fogenhet att taga saken. Ett vanligt fall av egenmäktigt förfarande är att taga en sak för att bruka den. Straff för egenmäktigt förfarande kan emellertid inträda även om gärningsmannen icke haft vare sig tillägnelse- eller nyttjandeuppsåt eller ens syfte att undandraga annan saken. Ansvar kan även drabba den som flyttar annans sak så att risk

för stöld uppkommer. Rubbar man olovligen annans besittning för att själv taga sig rätt, kallas emellertid gärningen självtäkt och bestraffas lindrigare än egenmäktigt förfarande i allmänhet. En portvakt har av HD dömts till ansvar för självtäkt för det han uttagit en motorcykel, som en hyresgäst haft stående i ett låst cykelstall i fastigheten, samt ställt motorcykeln olåst utomhus, där den sedan blev stulen. Att portvakten icke dömdes för egenmäktigt förfarande berodde på att han hade viss befogenhet att övervaka ordningen i fastigheten och följaktligen den rätta användningen av cykelstallet (*NJA 1951 s. 666*).

Häleri.

Häleriansvar kan enligt 1942 års lagstiftning inträda i flera olika fall. Det är för det första häleri att taga olovlig befattning med sak som frånhänts någon genom brott. Det är vidare häleri att bereda sig otillbörlig vinning av någons brottsliga förvärv. I det förra fallet måste hälaren taga befattning med just den sak som blivit stulen eller eljest frånhänd någon genom brott. I det senare fallet kan fråga vara om något som trätt i stället för en olovligen åtkommen sak, t. ex. pengar som erhållits vid försäljning av tjuvgods. Med brottsligt förvärv äsyftas för övrigt även vinning av andra brott än sådana varigenom en sak frånhändes någon. I dessa fall — i motsats till dem som röra själva saken — föreligger emellertid straffbarhet endast om hälaren haft otillbörlig vinning. Straffbara äro därför främst de fall, då någon utnyttjar den omständigheten att brott ägt rum till att betinga sig överpris för något han säljer till brottslingen eller utverka underpris för något han köper av denne. Däremot är det straffritt att till normalt pris tillhandahålla den brottslige hans livsuppehälle, oaktat betalningen ytterst härrör av dennes brottsliga verksamhet. Ifrågasätts kan, huruvida det är häleri att sälja mindre nödvändiga artiklar till en brottsling, som visserligen icke betalar överpris men uppenbarligen endast på grund av sitt brottsliga förvärv inlåter sig på affären. Häleriansvar har av HD ådömts i ett fall, då hälaren sålt vissa föremål till en tjuv och därvid insett att pengar, vilka han mottog i betalning av tjuven, frånhänts annan genom brott. Fallet rörde ett varubud som tillgripit omhänderhavda kontanta pengar och därefter köpte en kamera och ett armbandsur av en kamrat på det ungdomshem där han bodde. Så dyrbara föremål hade han uppenbarligen icke haft råd att köpa om ej stölden varit. Emellertid torde HD funnit utrett, att han erlade betalning med just de sedlar han stulit. Här kan alltså vara fråga om häleri av den först nämnda typen, befattning med olovligen åtkommen sak. Då ordet sak omfattar penningar, kan att mottaga just de stulna sedlarna såsom köpeskilling bedömas som häleri oavsett om säljaren gör någon otillbörlig vinning (*NJA 1951 s. 711*).

Nils Beckman.